

N:o 11.

Ank. till Riksdagens kansli den 29 april 1897, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om utredning i fråga om lämpligheten af uppförande af nytt riksbankshus å Helgeandsholmen m. m.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 103) har herr *O. Melin* m. fl. hemställt,

att vederbörande utskott, som finge sig motionen till behandling hänvisad; måtte, efter inhemtande af fullmäktiges i riksbanken och riksgäldkontoret mening, så fullständigt som ske kunde, utreda, huruvida icke en bättre lösning af frågan rörande Helgeandsholmens bebyggande kunde vinnas, i hvad bankhuset anginge, och sedan till Riksdagen inkomma med formuleradt förslag till sådant beslut, som deraf föranleddes.

Motionärerna anföra till stöd för detta förslag följande:

»Sedan Riksdagen år 1895 fattade sitt beslut med afseende å Helgeandsholmens bebyggande med så väl riksdags- som riksbankshus, hafva meningsbrytningar allt fortfarande pågått, ej allenast uti pressen och man och man emellan, utan hafva jemväl framstående fackmän inom ingenjör- och arkitektyrkena ifrigt diskuterat frågan om möjligheten af att å den för riksbanken bestämda plats åstadkomma en, för lång framtid afsedd, säker grund, utan att kostnaderna för den första anläggningen jemte framtida underhåll af byggnaden skulle uppgå till allt för stora, nu oberäkneliga summor, oafsedt andra, flera gånger framhållna olägenheter. Åren 1894 och 1895 motsatte sig Riksdagen upprifvandet af ett

föregående riksdagsbeslut, enär den angelägna byggnadsfrågan då kunnat blifva oafgjord för en oviss framtid, och ansågs då förslaget om båda byggnadernas förläggande å Helgeandsholmen antagligt, väsentligen på grund af då föreliggande utredningar af fackmän, för hvilkas omdöme man hade fullt förtroende. Denna uppfattning delas äfven af några bland undertecknade.

Sedan dess har emellertid frågan kommit i ett helt annat läge. Ej så, som skulle man hafva anledning att frånkänna ofvan återopade fackmän förtroende, utan emedan förändrade förhållanden inträdt.

Då 1894 och 1895 ett uppskof kunnat föranleda hela byggnadsfrågans upprifvande, är nu grundläggningen af riksdagshuset redan i det närmaste fullbordad, och det af Riksdagen i främsta rummet åsyftade målet vunnet, i det att å Helgeandsholmen riksdagshuset snart torde resa sig.

Genom den länge pågående rättegången om strandrätten, hvilken nyligen afslutats, hafva pålnings- och grundläggningsarbetena för bankbyggnaden blifvit uppskjutna och ej förrän i dessa dagar kunnat påbörjas, och genom slutlig dom i nämnda rättegång hafva gränserna för det område mot Norrström, på hvilket bankbyggnaden skulle uppföras, blifvit i någon mån inskränkt.

Under sådana förhållanden torde tidpunkten vara synnerligen lämplig för att, innan pålningen och grundläggningen för bankhuset på allvar vidtaga, ännu en gång taga i öfvervägande, huruvida icke en bättre lösning af denna mycket omtvistade byggnadsfråga kunde vinnas i hvad bankhuset angår. Det torde nemligen vara gifvet, att påbörjandet af detta arbete utan skada någon kortare tid under loppet af innevarande riksdag kan anstå, äfven om ändring i den hittills fullföljda planen ej sker. Skulle det visa sig, att de påståenden, som ihärdigt bestrida möjligheten att erhålla god och varaktig grund för bankhuset på Helgeandsholmen, böra tillmätas större värde nu än som var fallet 1894 och 1895, torde det vara antagligt, att annan plats, som förut ej satts i fråga, skulle nu kunna komma på tal, eller ock att enighet skulle kunna vinnas för förslaget att för bankens behof ombygga nuvarande bankhuset.

En utredning i ämnet borde numera ej kräfva lång tid och ett förslag i sådan rigtning således ej verka afskräckande; och hafva vi därför trott, att det utskott, som får till sig denna motion hänvisad, lätt skall under nu pågående riksdag kunna medhinna att åvägbringa den utredning, som vi här ofvan åsyftat.

Med anledning af motionen har utskottet anhållit om fullmäktiges i riksbanken och riksgäldskontoret yttrande, och hafva fullmäktige, sedan riksdagshuskomiténs utlåtande i ämnet inforrats, åberopat komiténs yttrande såsom sitt eget samt dertill anfört, att fullmäktige funno de i motionen framställda betänkligheter i afseende å grunden för riksbankshuset på Helgeandsholmen och hvad dermed stode i samband, icke påkalla någon vidare utredning i ämnet.

Riksdagshuskomiténs åberopade yttrande samt dervid fogade bilagor äro af följande lydelse:

Till herrar fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret.

Efter anmodan af herrar fullmäktige får riksdagshuskomitén härmed afgifva yttrande med anledning af den af herr *O. Melin* m. fl. i Andra Kammaren väckta motion (n:o 103), om utredning i fråga om lämpligheten af uppförande af nytt riksbankshus på Helgeandsholmen m. m.

Då komiténs åliggande innefattar de verkställighetsåtgärder, som erfordras med afseende på utförandet af det i fullmäktiges händer af 1888 års Riksdag lagda uppdraget att på Helgeandsholmen uppföra nya byggnader för Riksdagen och riksbanken, lär det icke tillhöra komitén att yttra sig om motionen i andra delar, än som röra möjligheten att på nämnda holme utan allt för stora kostnader uppföra en solid och ändamålsenlig riksbanksbyggnad, stäld i samband med ett riksdagshus.

Motionärerna hafva särskildt yttrat följande: »Sedan Riksdagen år 1895 fattade sitt beslut med afseende å Helgeandsholmens bebyggande med så väl riksdags- som riksbankshus, hafva meningsbrytningar allt fortfarande pågått, ej allenast uti pressen och man och man emellan, utan hafva jemväl framstående fackmän inom ingeniörs- och arkitektyrkena ifrigt diskuterat frågan om möjligheten af att å den för riksbanken bestämda plats åstadkomma en, för lång framtid afsedd, säker grund, utan att kostnaderna för den första anläggningen jemte framtida underhåll af byggnaden skulle uppgå till allt för stora, nu oberäkneliga summor; oafsedt andra, flere gånger framhållna olägenheter.»

Komitén har med afseende härå sökt förskaffa sig kännedom om de uttalanden af framstående fackmän, hvilka skulle hafva förekommit efter den i motionen angifna tiden. Några bestämdt formulerade sådana,

vare sig i form af fattade beslut eller till protokollet förda diskussioner, har komitén icke funnit föreligga. Deremot har komitén visserligen sport, att i pressen stundom tvifvelsmål framstälts i fråga om de hinder eller svårigheter, som skulle möta för att i Norrström lägga grund för en bankbyggnad. Någon afgörande betydelse lära emellertid de sålunda yppade farhågorna i afseende å åstadkommande af byggnadsgrund i rinnande vatten icke ega, då å ena sidan faktiska skäl till sådana farhågor icke åberopats och å andra sidan arbeten af ungefär liknande beskaffenhet både i Stockholm och annorstädes förekommit många gånger, till och med på vida sämre pålotten än den nu ifrågavarande, och det innan ingenjörsvetenskapen nått den höga ståndpunkt, som den för närvarande intager. Komitén har emellertid låtit sig angeläget vara, att åt grunden gifva ökad trygghet och sålunda afsett att, i likhet med hvad beträffande riksdagshuset iakttagits, såsom framgår af den till fullmäktige den 18 januari 1897 afgifna och dessas berättelse till stats- och bankoutskotten bilagda redogörelse för arbetena, anbringa pålhufvudena något djupare, än hvad förut varit ämnadt, eller 30 centimeter under hvad härstädes vanligen är förhållandet äfven i fråga om kommunens med pålning för grunden utförda arbeten. Komitén är dessutom, med ledning af vunnen erfarenhet vid grundläggningen till riksdagshuset, betänkt på att med hänsyn till riksbankshuset vidtagna anordningar, som i alla händelser tillräckligt trygga grundläggningen till detsamma.

För närmare upplysning om grundens beskaffenhet och den dermed i sammanhang ställda kostnadsfrågan anhåller komitén för öfrigt att få åberopa bilagda, af dess verkställande ingenjör upprättade redogörelse.

Komitén öfvergår härefter till hvad i motionen yttrats derom, att genom slutlig dom i rättegången om strandrätten gränserna för det område mot Norrström, på hvilket bankbyggnaden skulle uppföras, blifvit i någon mån inskränkta. Det torde emellertid för herrar fullmäktige icke vara obekant, att i den slutliga domen i berörda rättegång icke skett någon dylik inskränkning af det ifrågavarande området, enär detsamma enligt domen erhållit samma gränser, som af fullmäktige sjelfva föreslagits under målets behandling vid Stockholms rådstufvurätt och som blifvit iakttagna i de af fullmäktige godkända ritningarna för bankbyggnaden. Någon anledning till ändring af dessa ritningar, så vidt det rör byggnadens omfång, förefinnes således icke.

Vidare torde komitén icke böra underlåta att fästa uppmärksam-

heten derpå, att — såsom härhos bilagda, af arkitekten Aron Johansson till komitén afgifna framställning ådagalägger — om bankbyggnaden icke skulle komma att förläggas å holmen, ganska väsentliga ändringar i fråga om riksdagshusets särskildt yttre anordning mot vester och hvad dermed står i samband måste vidtagas, något som möter icke ringa svårigheter, då den plan, som uppgjorts för riksdagshusbyggnaden, redan hunnit sättas i verket, åtminstone så till vida, att den lagts till grund för arbetet, sådant det nu hunnit utföras och förberedas.

Med hvad nu är anfördt, torde komitén hafva förebragt den utredning i ämnet, som från dess sida skäligen kan ifrågakomma. Stockholm den 22 mars 1897.

Riksdagshuskomitén:

R. Törnebladh.

Edw. Sederholm.

Sixten von Friesen.

W. Odelberg.

B. Abr. Leijonhufvud.

F. G. A. Dahl.

Lars Berg.

C. R. Troilius.

Till riksdagshuskomitén.

Anmodad att till komitén afgifva yttrande med anledning af hvad i herr O. Melins m. fl:s motion (n:o 103) blifvit anfördt i fråga om beskaffenheten om grunden m. m. för riksbanksbyggnaden på Helgeandsholmen, får jag derutinnan meddela följande:

Vester om Drottninggatans förlängning på Helgeandsholmen å den för riksbanken afsedda byggnadsytan hafva för grundens undersökning upptagits ej mindre än 133 borrhål, hvilka i det allra närmaste äro jemnt fördelade på en yta af 4930 qv.-meter. Jemväl i sjön utanför bankbyggnadens område hafva borrhundersökningar blifvit verkställda.

Genom dessa undersökningar har vunnits kännedom om icke allenast sjelfva byggnadsgrundens beskaffenhet, utan äfven den botten, som

omgifver densamma. Ifrågavarande borrhningar hafva utförts med största noggrannhet, och med få undantag hafva samtliga borrhålen nedförts till berggrunden.

Som undergrunden till ett djup af 3 till 6 meter befans ega en så hög grad af hårdhet, att på de flesta ställen vanliga undersökningsborr ej vidare kunde nedtränga, konstruerades för den fortsatta djupborrningen ett särskildt slags borrstänger af stål, försedda med hejare, hvarvid befans, att det endast genom upprepade starka hejareslag lät sig göra att nedtvinga borret till den underliggande berggrunden.

De sålunda verkställda borrhningarna hafva, som ofvan är nämnt, gifvit vid handen, att fast grund i allmänhet är att påträffa 3 à 6 meter under jordytan och att undergrunden från detta djup i allmänhet tilltager i hårdhet intill 10 à 15 meter under ytan, hvarefter, der berg ej redan på ringare djup möter, det underliggande lagret består af hårdare mark, s. k. pinnmo, i hvilken äfven skodda pålar, enligt hvad företagen profpålning ådagalagt, högst obetydligt kunna neddrifvas.

Hvad sjelfva bergbotten beträffar, framgår af borrhningarna, att denna visserligen anträffas på vexlande djup, men att den icke företer några starkare kastningar. Berget anträffas på ett medeldjup af 15 till 20 meter, men den öfverliggande pinnmon är så hård, att pålarne — enligt verkställd profpålning — i medeltal ej torde kunna neddrifvas längre än 11 till 14 meter under grundmursplanet.

Till riksbanken äro enligt kostnadsförslaget 3,500 pålar beräknade att åtgå, deraf till dato något mer än 700 st. äro nedhejade, hvilka hafva ett medeldjup af 8.5 meter.

På grund häraf kan såsom allmänt omdöme uttalas, att marken under det tillämnade riksbankshuset är godartad och ej erbjuder några tekniska svårigheter för en god pålgrunds anbringande, hvarjemte det torde böra framhållas, att en här uppförd byggnad ej af strömmen kan lida större men än de på ömse sidor om denna nu redan befintliga husen; och detta så mycket mindre som nuvarande tekniska hjälpmedel och föreliggande statistiska uppgifter om vattenförhållandena möjliggöra anbringandet både af ett omsorgsfullare utfördt och bättre beräknadt grundläggningssätt, än hvad vid sistnämnda hus antagligen varit fallet.

Det torde äfven böra framhållas, att strömmens åverkan, med det grundläggningssätt för bankhuset och framför liggande kajer, som här skall tillämpas, kommer att i första hand träffa de sistnämnde.

Att denna kajlinie, liksom hvarje dylik strandskoning, emellertid

är utsatt för luftens och vattnets åverkan och således framdeles kan behöfva repareras, ligger i sakens natur, men på det sätt, som den banken omgifvande strandskoningen enligt arbetsplan kommer att utföras, bör den väl skydda den bakomvarande bankgrunden för framtida utskärningar af strömmen. Sjelfva kajmuren anlägges dessutom så, att de framtida underhållsarbeten, som under seklers lopp alltid ifrågakomma, lätt kunna utföras.

Den till c:a 200,000 kronor, enligt första kostnadsförslaget, beräknade grundläggningsutgiften kommer att något ökas till följd deraf, att grundmurarne nu läggas något djupare under lägsta vattenytan, än först beräknadt var, men den erfarenhet, man vunnit af den nu under nästan likartade omständigheter utförda grundläggningen för nya riksdags- huset, synes gifva vid handen, att den beräknade summan härför ej kommer att med något, för en byggnad af sådan omfattning, afsevärdt belopp öfverskridas.

Stockholm i mars 1897.

Alb. Amundson.

Till riksdagshuskomitén!

Beträffande frågan om riksbankshusets uteslutande ur riksbyggnads- komplexen på Helgeandsholmen får jag erinra, att de ritningar, som den 5 november 1894 af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret fastställdes, uppgjorts under förutsättning, att båda byggnaderna, riksdagshuset och riksbankshuset, skulle komplettera hvarandra till ett estetiskt helt. I sådant afseende har riksbankshusets funktion varit den att, så att säga, fördela verkan af riksdagshusets stora massa åt vester, hvaraf följer, att man ej utan att rubba grundidén i kompositionen kan utesluta riksbanks- huset, med mindre än att särskilda anordningar vidtagas å platsen vester om Drottninggatans förlängning till ersättning för detsamma. Dessa an- ordningar torde kräfva lika stor utfyllning som det beslutade riksbanks- huset och dessutom, för att verka fullt tillfredsställande i estetiskt af- seende, medföra betydande kostnader.

Min öfvertygelse är alltså den, att riksbankshuset icke utan vidare kan frånskiljas den ifrågavarande byggnadskomplexen.

Stockholm den 22 mars 1897.

Ar. Johansson.

För egen del anser utskottet, enär de farhågor, som i motionen uttalats beträffande grunden för det blifvande riksbankshuset samt i fråga om ökad kostnad för arbetets utförande icke synas berättigade, att i den fastställda byggnadsplanen icke böra vidtagas förändringar, hvilka för öfrigt numera ej lämpligen och utan stora kostnader skulle kunna utföras till följd af de vidtomfattande arbeten, som redan blifvit verkställda för riksbyggnadernas uppförande å Helgeandsholmen.

På grund af hvad sålunda förekommit, och då förutsättningarne för den i motionen yrkade utredningen ej förefinnas, hemställer utskottet,

att herr Melins m. fl. omförmälda motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 29 april 1897.

På sammansatta utskottets vägnar:

HUGO TAMM.